

УДК 330.341.1

М. В. Зось-Кіор,

д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту,

Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна

ORCID ID: 0000-0001-8330-2909

О. О. Мірошніченко,

здобувач вищої освіти, Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава, Україна

ORCID ID: 0000-0003-1048-6000

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.5.3

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

M. Zos-Kior,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor the Department of Management,

Poltava State Agrarian Academy, Ukraine, Poltava

O. Miroshnychenko,

Applicant for Higher Education, Poltava State Agrarian Academy, Ukraine, Poltava

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE POTENTIAL OF AGRARIAN BUSINESS ENTITIES

У статті розкрито питання розвитку інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності. Представлено структурологічну модель трирівневого механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності, що об'єднує основні елементи інноваційної системи, функціонує відповідно до певних принципів, має мету і завдання, які досягаються завдяки використанню притаманних йому методів та інструментів. Представлено процес таксономічної оцінки рівня інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності та алгоритм третього рівня механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності. Таким чином, використання запропонованого трирівневого механізму формування інноваційного потенціалу надає можливість суб'єктам підприємницької діяльності швидко реагувати й адекватно відповідати на зміни у мінливому зовнішньому економічному середовищі. Поставлена мета досягається шляхом тісної взаємодії всіх елементів механізму на кожному рівні формування інноваційного потенціалу.

The article deals with the development of innovative potential of business entities. The structural model of the three-level mechanism of formation of innovative potential of business entities is presented. It is determined that the internal subsystem of the first level of the mechanism of formation of innovative potential is formed from such components as: financial, logistical, personnel, market, information, external — systematic, adaptability, controllability, purposefulness, scientific, integrative, and instruments of managerial influence; organizational; marketing; staffing; technical; managerial; legal. As methods of formation of innovative potential of the subjects of business activity it is proposed to use: motivation of innovative work; carrying out scientific developments; professional development of staff; technological re-equipment of production; activation of

intellectual capital; venture funding for innovation. The functions that the mechanism should perform: the organization; planning and forecasting; control and regulation; stimulation. The process of taxonomic assessment of the level of innovation potential of business entities is presented, as well as the algorithm of the third level of the mechanism of formation of innovation potential of business entities. Thus, the use of the proposed three-tier mechanism of formation of innovative potential enables business entities to react quickly and adequately respond to changes in the changing external economic environment and increase competitiveness by improving the innovation level of the enterprise and the production of innovative goods with high quality. It is proved that the effectiveness of the mechanism of formation of innovative potential depends on many factors that may arise at the enterprise, in particular, such as: problems of innovative development and unsatisfactory results of the conducted research and development works; resource scarcity or high cost etc. This goal is achieved through the close interaction of all elements of the mechanism at each level of innovation potential formation.

Ключові слова: розвиток, інноваційний потенціал, суб'єкт підприємницької діяльності, структурологічна модель, тривірневий механізм.

Key words: development, innovation potential, business entity, structural model, three-level mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економічні реалії сьогодення характеризуються високим рівнем складності та динамізму і нерозривно пов'язані з науково-технічним прогресом, що формує нову систему орієнтацій людини, радикально змінює предметне середовище, якісно іншими стають значення та співвідношення ефективної інноваційної діяльності. Створюється атмосфера необхідності новаторських, сміливих рішень, відбувається пошук принципово нових, таких, які раніше не використовувались, неординарних шляхів вирішення складних сучасних завдань, що актуалізує тему дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Інноваційна діяльність здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності під впливом зовнішнього і внутрішнього середовища, яке не завжди сприятливе по відношенню до нього. Відповідно суб'єкта підприємницької діяльності, що впроваджують інновації, стикаються

з різного роду ризиками, зумовленими фінансовими витратами на проведення заходів, тимчасовим розривом між впровадженням нововведень і отриманням корисного результату, а також ймовірними втратами при впровадженні нововведень. У зв'язку з цим не виключена можливість нівелювання позитивного результату освоєння інновацій.

Ефективність здійснення інноваційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності значною мірою залежить від наявності адекватного механізму формування інноваційного потенціалу [1, 3, 10]. Водночас основним методологічним підходом до управління інноваційним розвитком суб'єктів підприємницької діяльності має бути поєднання заходів з удосконалення загального механізму управління, розробки більш ефективних методів управління інноваційною діяльністю, сучасних способів мотивації інноваційної активності персоналу, його професійного розвитку та мотивації інноваційної праці. Основним завданням механізму формування інноваційної діяльності є підвищення конкурентоспроможності продукції і сприяння інноваційному розвитку. Крім того, ефективне використання такого механізму допомагає виконувати низку інших завдань, ізпоміж яких: активізація фундаментальних і прикладних досліджень відповідно до потреб виробництва; налагодження системи управління і регулювання інноваційною діяльністю

суб'єктів підприємницької діяльності [2; 6; 9]; пришвидшення розвитку інноваційної діяльності; створення дієвого мотиваційного механізму стимулювання інноваційної діяльності, наукової та інтелектуальної праці; модернізація системи професійної підготовки працівників.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження розвитку інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Механізм формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності об'єднує основні елементи інноваційної системи, працює функціонує відповідно до певних принципів, має мету і завдання, які досягаються завдяки використанню притаманних йому методів та інструментів. Водночас такий механізм повинен передбачати аналіз досліджуваного об'єкта, на основі чого здійснюється прогноз майбутнього рівня інноваційного потенціалу. Завдання, які ставляться перед механізмом інноваційного потенціалу, повинні формуватися залежно від багатьох чинників, зокрема таких: наявність ресурсів, стан ринку, конкурентне середовище, технологічний рівень. Крім того, завдання механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності визначаються на довгострокову і короткострокову перспективу, в результаті чого встановлюються критерії та параметри управління інноваційними процесами [4; 5; 7; 8]. На багатьох суб'єктах підприємницької діяльності для конкретизації завдання групують відповідно до мети, тобто виділяють економічні, фінансові та організаційні.

Об'єктом управління є складна організаційна система формування інноваційного потенціалу, яка чітко зорієнтована на виконання завдань інноваційної діяльності з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов. Під час побудови механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності слід дотримуватися системного підходу, який дозволить звести в єдину систему умови, фактори, складові, які беруть активну участь у формуванні інноваційних можливостей. Крім того, з точки зору системного підходу механізм формування інноваційного потенціалу розглядається не як послідовність певних дій, а як си-

стема взаємозв'язків і зворотних зв'язків між всім комплексом економічних, соціальних, організаційних та інших факторів, що визначають характер інноваційного розвитку.

Перший рівень механізму формування інноваційного потенціалу передбачає формування завдань і визначення факторів впливу на рівень інноваційного потенціалу. Визначено, що складовими першого рівня механізму є методи, принципи, функції, інструменти і важелі, фактори внутрішнього і зовнішнього впливу, а також внутрішню підсистему інноваційного потенціалу, взаємодія та послідовність використання яких забезпечить ефективне ухвалення рішень у сфері формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності. Внутрішня підсистема першого рівня механізму формування інноваційного потенціалу формується з таких складових: фінансова, матеріально-технічна, кадрова, ринкова, інформаційна. Зазначені складові визначаються сукупністю характерних для них елементів, та перебувають у тісному взаємозв'язку і постійній взаємодії, під час поєднання яких створюються передумови для розвитку інноваційного потенціалу.

Під час реалізації механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності необхідна чітка відповідність певним принципам, які повинні враховувати вплив зовнішнього середовища, глобалізацію економіки та науково-технічної діяльності, основні досягнення науково-технічного процесу, національні та регіональні пріоритети, а також, безумовно, основні пріоритети та цілі розвитку. Такими принципами можуть бути: системність, адаптивність, керованість, цілеспрямованість, науковість, інтегрованість. Крім того, фундаментом, на якому повинен будуватися механізм формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності, є стратегічна, довгострокова підтримка процесів його впровадження вищим керівництвом. Для досягнення поставлених інноваційних цілей необхідні певні інструменти і важелі. Інструментами управлінського впливу на механізм формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності повинні стати: економічні — раціональний вибір джерел фінансування інноваційної діяльності, оптимізація витрат на виробництво інноваційної продукції, зниження терміну окупності інвестицій; організаційні — удосконалення організації інноваційного процесу, налагодження взаємозв'язку між структурними підрозділами інноваційної системи, підвищення гнучкості

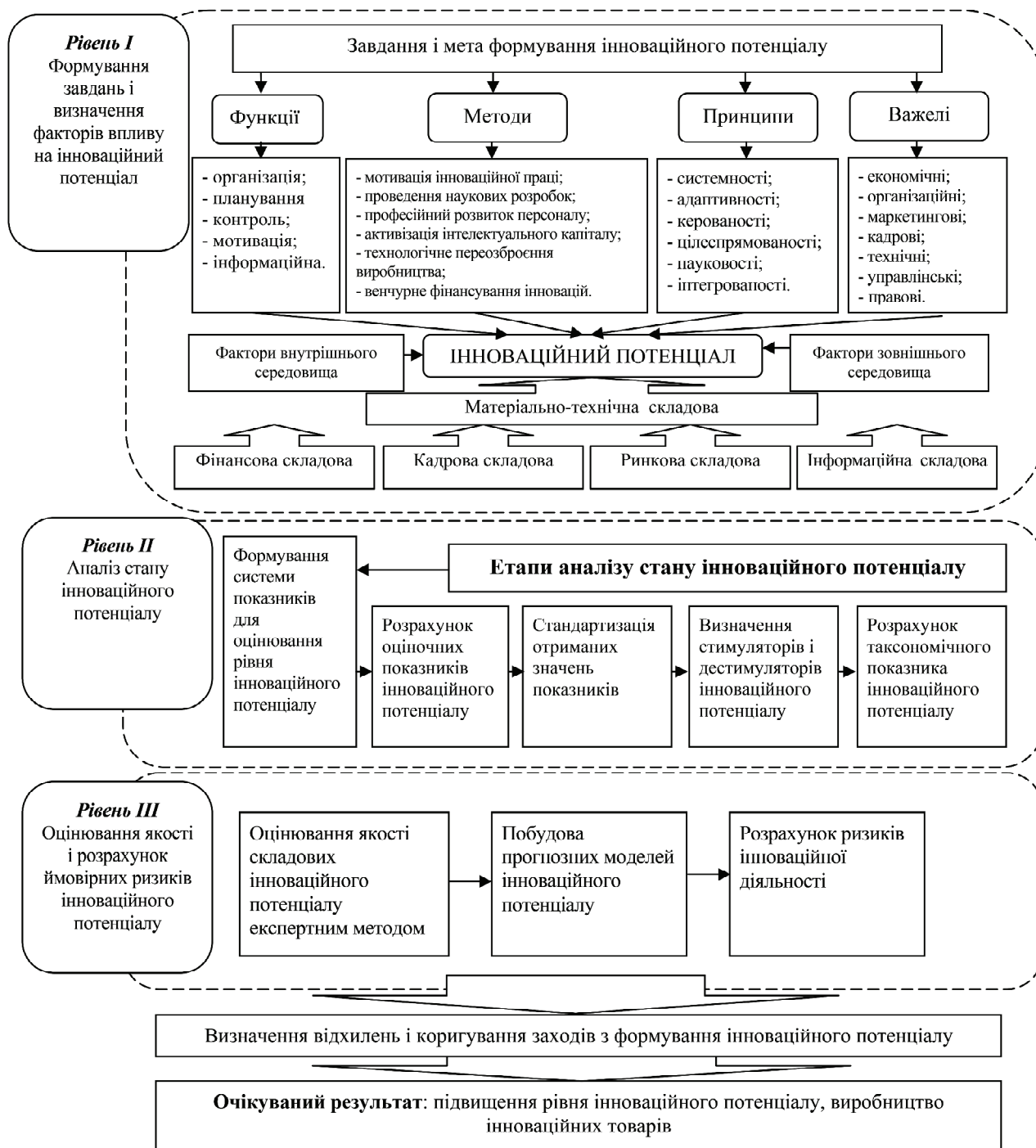


Рис. 1. Структурологічна модель тривірневого механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності

організаційної структури; маркетингові — пошук нових ринків збуту, комерціалізація результатів інноваційної діяльності, проведення рекламних кампаній; кадрові — підвищення професійної кваліфікації працівників, укомплектованість кадрами підрозділів, моральне і матеріальне заохочення працівників (мотивація праці), створення атмосфери творчого співробітництва, налагодження психологічного

клімату в колективі; технічні — підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва, удосконалення технології виробництва, створення й освоєння нових видів продукції та підвищення якості інноваційної продукції, впровадження ресурсозберігаючих технологій; управлінські — розробка планів і програм інноваційної діяльності, формування та проведення єдиної інноваційної політики в усіх підроз-



Рис. 2. Процес таксономічної оцінки рівня інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності

ділах, безперерйне забезпечення інноваційного виробництва всіма ресурсами, створення й ефективне управління інноваційною системою; правові — дотримання прав споживачів продукції, документальне забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам, відповідність інноваційного виробництва екологічним нормам.

Відповідно до ризиків, що виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності запропоновано механізм формування інноваційного потенціалу на основі трирівневої структури (рис. 1).

Механізм формування інноваційного потенціалу має виконувати низку функцій, зокрема:

- організації — налаштування роботи всіх структурних одиниць на виконання завдань інноваційної діяльності;

- планування і прогнозування — розробка стратегічних планів досягнення цілей інноваційної діяльності, а також прогнозування інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності;

- контролю і регулювання — розробка плану усунення факторів впливу, що спричинені відхиленням від запланованого результату;

- стимулювання — мотивація інноваційної активності персоналу.

На другому рівні механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприєм-

ницької діяльності повинен здійснюватися аналіз стану об'єкта дослідження. Із цією метою запропоновано використовувати метод таксономії. Процес таксономічної оцінки рівня інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності містить декілька етапів (рис. 2). Запропонована методика оцінки інноваційного потенціалу дозволяє не лише проаналізувати його стан, але й виявити потенційні можливості активізації інноваційної діяльності суб'єкта господарювання і порівняти з іншими підприємствами. Крім того, використання методу таксономії дає змогу визначити, які показники інноваційного потенціалу стимулюють, а які дестимулюють вплив його зростання.

Третім рівнем механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності має стати оцінювання якості і розрахунок імовірних ризиків інноваційного потенціалу. Прогнозування інноваційного потенціалу, а також розрахунок ймовірного ризику для якості складових і окремих показників здійснено в пропонується здійснювати в три етапи (рис. 3).

На першому етапі оцінюються якісні характеристики інноваційного потенціалу із використанням експертного методу, суть якого полягає в таких аспектах:

- інноваційний потенціал суб'єктів підприємницької діяльності розглядається у розрізі п'яти складових (фінансова, матеріаль-

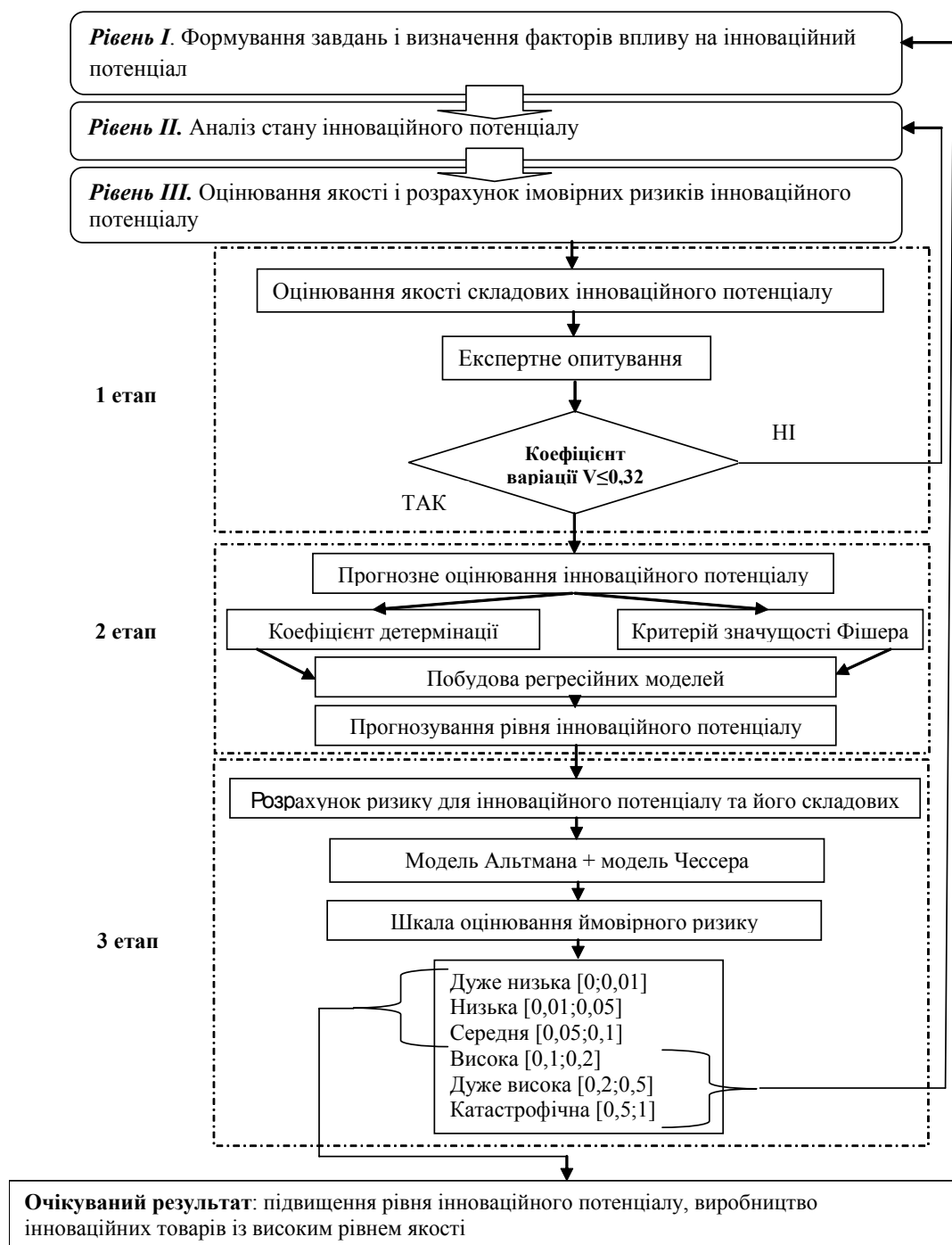


Рис. 3. Алгоритм третього рівня механізму формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності

но-технічна, ринкова, інформаційна і кадрова), в яких виділяються показники, що найповніше їх характеризують. Проводиться розрахунок вибраних показників, після чого їхні значення стандартизуються для надання їм співрозмірного вигляду;

— за допомогою анкетування виокремлюються показники оцінки експертів, в якості яких виступають фахівці;

— розраховується дисперсія індивідуальних бальних оцінок;

— за кожним показником на підставі виставлених бальних оцінок експертів визначаються середні значення (оцінки експертів узгоджуються за формулами математичної статистики);

— обчислюється коефіцієнт варіації, який характеризує якість інноваційного потенціалу

суб'єктів підприємницької діяльності та його складових.

Якщо коефіцієнт варіації інноваційного потенціалу становить величину, меншу від 0,32 (нормативне значення), то суб'єкти підприємницької діяльності готові до впровадження інноваційних проектів, якщо це значення більше, слід повертатися на другий рівень механізму з метою виключення дестабілізуючих факторів і зменшення їх впливу на інноваційні можливості. У випадку, якщо якісні характеристики інноваційного потенціалу дають підприємству можливість здійснювати інноваційну діяльність, слід переходити до другого етапу — побудови регресійних моделей із метою визначення показників, які найбільше впливають на формування його інноваційного потенціалу.

На другому етапі пропонується побудова регресійної моделі, що дасть можливість визначити рівень інноваційного потенціалу. Процес побудови регресійної моделі включає послідовне виконання таких дій: визначення показників, які характеризують основні складові інноваційного потенціалу; розрахунок визначених показників та стандартизація їх значень, а також обчислення середніх значень, дисперсії і параметрів регресії; побудова матриці оцінок параметрів регресії; розрахунок коефіцієнта детермінації і критерію значущості Фішера; побудова прогнозової моделі шляхом включення найбільш значущих показників. У результаті формуються регресійні моделі, які дають можливість спрогнозувати майбутнє значення рівня інноваційного потенціалу, а також визначити, які показники і складові спричиняють найбільш відчутний вплив на його величину.

Третім етапом є розрахунок імовірного ризику якості складових інноваційного потенціалу і окремих його показників. Визначення ризиків запропоновано проводити за допомогою об'єднання таких моделей: Z — модель Альтмана і модель нагляду за кредитами Чессера шляхом адаптації їх відповідно до специфіки інноваційної діяльності. Після отримання числових значень імовірного ризику слід скористатися відповідною шкалою, яка дасть змогу охарактеризувати рівень ризику. Шкала оцінювання імовірного ризику поділяється на шість рівнів ризику: дуже низький (0—0,2), низький (0,2—0,4), середній (0,4—0,6), високий (0,6—0,8), дуже високий (0,8—1). Якщо рівень ризику за шкалою становить "катастрофічний", "дуже високий", "високий", слід повертатися до першого рівня механізму з метою визначення факторів, які спричиняють негативний вплив на ці показники і стимулюють високий рівень ри-

зику. Якщо ж рівень ризику за шкалою є "середнім", "низьким" чи "дуже низьким", то досить велика ймовірність того, що інноваційна діяльність буде здійснюватися вдало і призведе до підвищення рівня інноваційного потенціалу.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, використання запропонованого трирівневого механізму формування інноваційного потенціалу надає можливість суб'єктам підприємницької діяльності швидко реагувати й адекватно відповідати на зміни у мінливому зовнішньому економічному середовищі.

Ефективність механізму формування інноваційного потенціалу залежить від багатьох інших факторів, які можуть виникати на підприємстві, зокрема таких:

- проблеми інноваційного розвитку і незадовільні результати проведених науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

- обмеженість ресурсів або висока їх вартість;

- тривалість процесу комерціалізації інноваційної діяльності;

- неефективно налагоджені інформаційні комунікації тощо.

Запропонований механізм формування інноваційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності дозволить підвищити конкурентоспроможність за рахунок покращення інноваційного рівня та виробництва інноваційних товарів із високим рівнем якості. Поставлена мета досягається шляхом тісної взаємодії всіх елементів механізму на кожному рівні формування інноваційного потенціалу.

Література:

1. Березіна Л.М. Інноваційна політика аграрних підприємств як імператив сталого розвитку. Економічний форум. 2015. № 3. С. 265—270.
2. Гудзь О.Є. Ідентифікація та управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. 2015. Вип. 2 (4), Ч. 1. С. 101—106.
3. Гурочкіна В.В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту. Економіка: реалії часу. 2015. № 5 (21). С. 51—57.
4. Гурочкіна В.В. Реінжиніринг як інструмент інноваційного розвитку підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 4, Т. 3. С. 207—211.

5. Карпенко Л.М., Філіппова С.В. Стратегічний конкурентний аналіз розвитку інноваційних підприємств: прогностична валідність. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 6 (180), С. 392—404.

6. Левченко Ю.Г. Сутність та складові інноваційного потенціалу підприємства. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2012. № 43. С. 57—61.

7. Петрович Й.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Інноваційний потенціал управління організацією: монографія. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2010. 184 с.

8. Чорна М.В., Глухова С.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія. Харків: ХДУХТ, 2012. 210 с.

9. Шульгіна Л.М., Юхименко В.В. Інноваційний розвиток підприємств: формування стратегій: монографія / Нац. техн. ун-т України "КПІ". Київ: Univest PrePress, 2015. 212 с.

10. Aranchiy V., Makhmudov H., Yasnolob I., Radionova Y. Conceptual foundations of the organisation of innovative activities at agro-industrial enterprise based on outsourcing and The Business Process Model and Notation program. Economic Annals-XXI. 2017. № 165 (5—6). P. 84—89.

References:

1. Berezina, L.M. (2015), "Innovative policy of agricultural enterprises as an imperative for sustainable development", Ekonomichnyj forum, vol. 3, pp. 265—270.

2. Gudz, A.E. (2015), "Identification and management of the enterprise's innovation and investment potential", Naukovyj visnyk Mukachivs'koho derzhavnogo universytetu. Seriya: Ekonomika, vol. 2 (4), no. 1, pp. 101—106.

3. Gurochkina, V.V. (2015), "Innovative potential of the enterprise: essence and system of protection", Ekonomika: realii chasu, vol. 5 (21), pp. 51—57.

4. Gurochkina, V.V. (2015), "Reengineering as a tool for innovative development of the enterprise", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 4/3, pp. 207—211.

5. Karpenko, L.M. and Filippova, S.V. (2016), "Strategic competitive analysis of the development of innovative enterprises: predictive validity", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 6 (180), pp. 392—404.

6. Levchenko, Y. G. (2012), "The essence and components of the innovation potential of the enterprise", Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu kharchovykh tekhnologij, vol. 43, pp. 57—61.

7. Petrovich, J.M. and Prokopyshyn-Rash-

kevich, L.M. (2010), Innovatsijnyj potentsial upravlinnia orhanizatsiieu [Innovative potential of organization management], Vyd-vo L'viv. politekhniky, Lviv, Ukraine.

8. Chorna, M.V. and Glukhova, S.V. (2012), Otsinka efektyvnosti innovatsijnoi diial'nosti pidpriemstv [Estimation of efficiency of innovative activity of the enterprises], CDHDT, Kharkiv, Ukraine.

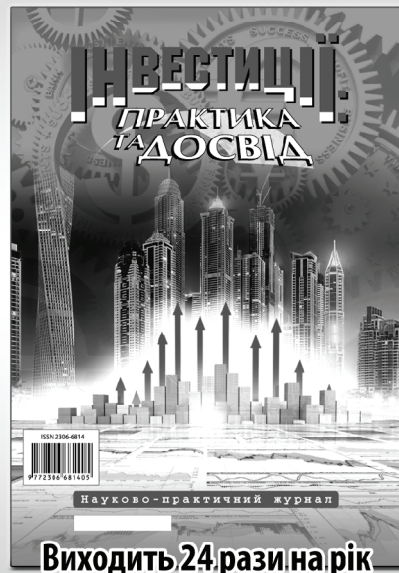
9. Shulgina, L.M. and Yukhimenko, V.V. (2015), Innovatsijnyj rozvytok pidpriemstv: formuvannia stratehij [Innovative development of enterprises: strategy formation], Univest PrePress, Kiev, Ukraine.

10. Aranchiy, V. Makhmudov, H. Yasnolob, I. and Radionova, Y. (2017), "Conceptual foundations of the organisation of innovative activities at agro-industrial enterprise based on outsourcing and The Business Process Model and Notation program", Economic Annals-XXI, vol. 165 (5—6), pp. 84—89.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2020 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

www.investplan.com.ua



Передплатний індекс: 23892

Виходить 24 рази на рік

**Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІКИ
та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**